

УДК: УДК 373.5: 821.161.2

<https://doi.org/10.37041/2410-4434-2021-17-12>

Ольга Лілік

*доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри української мови і літератури,
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г.Шевченка,
Чернігів, Україна
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-5187-1944>*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КОМІКСІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті визначено особливості використання коміксів на уроках української літератури в закладах загальної середньої освіти. Актуальність теми дослідження автор статті обґрунтовує вимогами державних документів, що визначають напрями реформування освітньої галузі й необхідністю адаптації навчального матеріалу до особливостей «кліпового» мислення сучасних учнів.

Автор розглядає комікс як зразок креолізованого тексту, у якому поєднано вербальний і невербальний компоненти на різних рівнях – змістовому, змістово-композиційному та змістово-мовному. Лілік О. О. визначає переваги коміксів як засобу навчання, пропонує критерії відбору коміксів для використання в навчально-виховному процесі, характеризує сучасний стан видання коміксів в Україні, наводить перелік коміксів (як за творами класичної української літератури, так і самостійних творів), які варто використовувати в навчально-виховному процесі. Автор статті обґрунтовує доцільність застосування коміксів у межах шкільного курсу української літератури на етапах перевірки домашнього завдання, пояснення нового матеріалу, формування практичних умінь і навичок, підбиття підсумків, а також у контексті уроків позакласного навчання для формування ціннісно-світоглядних орієнтацій та інформаційної культури учнів. Лілік О. О. рекомендує використовувати комікси під час як індивідуальної, так і групової роботи, а також у процесі виконання навча-

льних проєктів. Автор доводить, що застосування коміксів у навчально-виховному процесі сприятиме розвитку усного й писемного мовлення учнів, підвищенню рівня їхнього самоусвідомлення, самоконтролю й здатності до самоаналізу й рефлексії, а також інтенсифікує розвиток креативності учнів засобами української літератури.

Вона пропонує приклади навчальних завдань із використанням коміксів на матеріалі соціально-побутової повісті І. С. Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я» (10 клас), зокрема в контексті аналізу сюжету й композиції твору, характеристики персонажів повісті тощо, а також рекомендації щодо проведення уроку позакласного читання за сучасними українськими коміксами.

Ключові слова: комікс, креолізований текст, уроки української літератури, заклади загальної середньої освіти, художній твір, учні.

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими завданнями. У контексті реформування освітньої галузі відповідно до Концепції «Нова українська школа», сучасна система середньої освіти спрямована на формування в учнів компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в суспільстві. Це актуалізує необхідність пошуку учителями ефективних технологій, методів та прийомів для формування в учнів ключових умінь і навичок, необхідних для успішної життєдіяльності в ХХІ столітті. У руслі цих тенденцій особливої практичної значущості набуває візуалізація навчального матеріалу, яка не лише дає змогу інтенсифікувати навчально-виховний процес, а й стимулює розвиток мислення та уяви учнів, сприяє розвитку в них творчих здібностей та підвищенню інтересу до навчання. Одним із варіантів візуалізації навчального матеріалу, який доцільно застосовувати на уроках української літератури, є комікси. Проте для того, щоб вони стали ефективним засобом навчання, необхідно створити методику їх використання в навчально-виховному процесі.

Аналіз публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Дослідженню коміксів присвячено праці низки українських і зарубіжних науковців, як-от: О. Гудошник (особливості розвитку коміксу в Україні); О. Сонін (комікс як особлива знакова система, його психолінгвістичний аналіз); О. Колесник (поетика графічного роману); Н. Космацька (мова коміксу); Г. Почепцова (комікси як

засіб трансляції соціальних смислів). Дидактичні можливості коміксів досліджували Л. Архіпова (як метод активізації пізнавальної сфери), М. Лавренцова (навчальні можливості коміксів на уроках літературного читання), Г. Онкович (можливості використання коміксів як засобу медіаосвіти). Водночас на сьогодні недостатньо обґрунтовані теоретичні засади роботи з коміксами на уроках української літератури, у наукових публікаціях переважно пропонують методичні рекомендації щодо використання коміксів у контексті певних тем.

Методи (методологія) виконання дослідження. У процесі наукового пошуку застосовано низку теоретичних і емпіричних методів, а саме: аналіз і синтез педагогічної та методичної літератури – з метою з'ясування стану дослідженості проблеми й перспектив її розв'язання; зіставлення – для порівняння поглядів науковців на порушену проблему; індукції та дедукції, узагальнення – для розроблення загальної стратегії дослідження й формулювання висновків; моделювання фрагментів уроків української літератури – для визначення ефективних методів роботи з коміксами.

Під час дослідження засадничими обрано декілька методологічних підходів, як-от: компетентнісний (для визначення впливу коміксів на формування ключових і предметних компетентностей учнів на уроках української літератури), діяльнісний (залучення учнів до активної конструктивної діяльності з аналізу і продукування коміксів), особистісно орієнтований (урахування особистісних рис та інтересів учнів у процесі виконання ними навчальних завдань), культурологічний (аналіз коміксів у контексті розвитку української культури, створення нових культурологічних текстів і сенсів). Усі методи дослідження й положення методологічних підходів застосовано на основі принципів відповідності темі дослідження й взаємодоповнюваності.

Мета і завдання статті. Метою статті є визначення дидактичних можливостей використання коміксів на уроках української літератури. Для досягнення поставленої мети було поставлено такі завдання: розглянути особливості коміксів як засобу навчання; обґрунтувати доцільність використання коміксів на окремих етапах уроку; запропонувати практичні завдання із використанням коміксів на уроках української літератури.

Результати дослідження. Комікси є різновидом креолізованих текстів, результатом поєднання елементів, що належать до

різних семіотичних систем – вербальної та невербальної, чи іконічної, до якої входять ілюстрації (фотографії та малюнки), різні за характером: художньо-образні, декоративні, пізнавальні тощо, а також схеми, таблиці, формули, символічні зображення тощо. У таких текстах вербальна й невербальна частини креолізованого тексту поєднані на різних рівнях – на змістовому, змістово-композиційному та змістово-мовному. Аналіз художніх особливостей зазначених текстів є підставою для висновку, що креолізований текст є полікодовим, у ньому вербальні й невербальні елементи спрямовані на активізацію мозкової діяльності реципієнта [5]. О. Ісаєва вважає використання креолізованих текстів одним із засобів активізації читацької діяльності сучасних учнів: по-перше, у більшості школярів відсутній інтерес до читання художньої літератури, по-друге, вони є переважно візуалами за типом сприйняття інформації, а отже, бачать світ через призму різноманітних «картинок», відеозображень [2].

На думку більшості вчених, комікси – це жанр, що об'єднує літературу та образотворче мистецтво, оскільки є історіями в малюнках. Зокрема А. Сонін зазначає: комікси є особливим способом оповіді, текст якої складає послідовність кадрів, що містять, окрім малюнка, вербальне відтворення, передають переважно діалоги персонажів, вкладені в особливу рамку. При цьому малюнок і вміщений у нього вербальний текст утворюють смислову єдність [6]. О. Колесник вважає, що комікс – це новий синтетичний вид мистецтва, сутність якого полягає в передачі оповідної фабули за допомогою доповнених текстом зображень [4]. Вона наголошує, що, окрім літератури та живопису, доцільно врахувати вплив на поетику коміксу ще принаймні трьох мистецтв – каліграфії (майстерність інтеграції писаного слова в малюнок), хореографії та театру, які створили мову міміки, жестів та поз, що стала одним з найголовніших виразних засобів коміксу. Проте найсуттєвішим, на думку дослідниці, є вплив кінематографу, звідки були запозичені принципи розкадровки, планів, ракурсів тощо [4].

До основних переваг коміксів науковці [4; 6; 8] відносять високий рівень інформативності, образність і динамічність відображення інформації, завдяки роботі візуального каналу сприйняття. Структурною одиницею коміксу є кадр, який за принципом побудови значно ближчий до кінематографічного кадру, ніж до ілюстрації, оскільки в цих кадрах ілюстратори використовують різні

плани – від дальнього до деталі. Традиційно поєднуються кадри приблизно однакових розмірів, що дає змогу об'єднувати їх у чотири-п'ять смуг-рядків, проте на сьогодні ілюстратори часто вдаються до збільшення розміру кадрів, зміни їхньої форми та розташування. Так вони намагаються передати перебіг сюжету, особливості хронотопу, позиціонування героїв.

Г. Чикалова наголошує [8], що оскільки сторінка коміксу складається з п'яти-шести кадрів, то учні мають змогу регулювати процес надходження інформації, що сприяє економії психічних зусиль дитини щодо її сприйняття. Водночас оформлення інформації в коміксах покадрово сприяє розвитку причинно-наслідкових зв'язків: оскільки увага зосереджена на дії, а не на описі, то учні набувають умінь робити розкадрування подій. Поєднання малюнків у кадрах і коротких текстів у «мильних бульбашках» допомагає учням зрозуміти, як складається історія. Суттєвою перевагою коміксів є стислість і точність висловлень, які розміщені в «мильних бульбашках», що теж спрацьовує на користь візуального каналу сприйняття, мотивує до читання.

Дослідники [8; 7; 6] також акцентують, що в коміксах широко використовується лексика на позначення емоційних вигуків та звуконаслідування, а також стверджувальних і заперечних слів, що посилює драматизацію сюжету, а окрім цього, налаштовує учнів на сприйняття та розуміння емоцій персонажів, а в результаті сприяє усвідомленню ними власних емоцій й керуванню ними, а також здатності розпізнавати та розуміти, що відчувають інші люди.

Зазначені переваги коміксів є підґрунтям для їх використання в навчально-виховному процесі закладів загальної середньої освіти, зокрема на уроках української літератури. Перш ніж розглянути дидактичні можливості використання коміксів у межах шкільного курсу української літератури, зазначимо, що за допомогою коміксів представлено низку художніх текстів, які входять до шкільної програми, зокрема видавництво «Генеза» в 1993 році опублікувало комікс за повістю Миколи Гоголя «Тарас Бульба». Видавництво «Грані-Т» випустило серію «Класні комікси», до якої увійшли повість Г. Ф. Квітки-Основ'яненка «Конотопська відьма», комедія Івана Карпенка-Карого «Хазяїн», повість І. С. Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я», комедія М. Г. Куліша «Мина Мазайло», повість І. Я. Франка «Захар Беркут». Окрім того, в сучасному мисте-

цькому просторі з'явилося чимало коміксів як самостійних творів мистецтва, відповідно вони можуть стати предметом вивчення на уроках позакласного читання або в межах факультативів. Наприклад, у 2013 році вийшла «Мальована історія незалежності України», над якою працювали брати Капранови, що прагнули проілюструвати визначні події українського народу, створити цікавих героїв з метою привернення уваги якомога більшої аудиторії. З 2012 року починає виходити у світ роман «Даогопак» – повнокольоровий тритомний («Анталійська гастроль», «Шляхетна любов», «Тамниця Карпатського Мольфара») мальований авантюрно-пригодницький графічний роман-блокбастер про пригоди козаків-характерників із лицарського ордену магів і майстрів бойових мистецтв Запорізької Січі. Автори поставили перед собою завдання – продемонструвати світу легендарні міфи української історії [3]. На особливий інтерес заслуговує комікс «Чуб: Зоряна байка про козака Чубенка» (ілюстратор – Олександр Ком'яхов), що є міжгалактичною історією про народного українського героя. Варто згадати і про комікси «Кіборги. Штурм» і «Кіборги. Незламні. Місія: ДАП» (2017 рік), у яких розповідається про оборону донецького аеропорту українськими військовими, які згодом отримали прізвисько кіборги. У червні 2020 року у Львові презентували ще три роботи: «Кіборги. Історія трьох», «Кіборги. Початок» та «Кіборги. Незламні». Фактично, це серія книг, написаних у жанрі історичної документалістики, адже в основу описаних сюжетів покладено реальні події, свідчення учасників боїв. Зокрема під час роботи над одним із цих видань автори коміксів проінтерв'ювали 48 кіборгів [1]. У 2017 році з'явився комікс «Воля», серед героїв якого – видатні постаті з української історії – гетьман Павло Скоропадський, академік Володимир Вернадський, історик та Голова Центральної Ради Михайло Грушевський, авіаконструктор Ігор Сікорський [3]. «Воля» – це мікс альтернативної історії, фантастики, екшена та жахів, у цьому творі українські герої беруться за порятунок світу.

Проаналізувавши цей доробок, науковці зазначають, що наразі український комікс міцно закріпився як окремий літературний та художній жанр, що вже має певні традиції – авторський малюнок, історичні постаті та акцент на українських проблемах. Козаки, герої української історії й сьогодення, а також звичайні люди знайшли своє відображення в мальованих оповіданнях [3].

Зазначимо, що використання коміксів у навчально-виховному процесі потребує вироблення критеріїв їх добору, зокрема: виховний потенціал вербальних і зображувальних одиниць зазначеного тексту, інформативність, актуальність, адаптованість, доступність, наповненість дидактично значущими мовними одиницями, урахування психологічних особливостей реципієнтів, стилістична й жанрова довершеність, пошуковий і дослідницький потенціал, спроможність тексту спонукати реципієнтів до словесної творчості [5]. Окрім того, якщо комікси за творами класичної української літератури доцільно вивчати у взаємозв'язках із художнім текстом, на основі якого вони створені, то комікси про українську історію й сучасність потрібно відбирати для вивчення більш ретельно, а окрім того, враховувати особливості психологічного й розумового розвитку учнів, рівень їхньої обізнаності з відображеними у творі подіями, рівень розвитку в них критичного мислення, досвід естетичного сприйняття коміксів тощо.

У межах шкільного курсу української літератури рекомендуємо використовувати комікси передусім на етапі перевірки домашнього завдання для діагностування рівня знань змісту прочитаного твору, щоб уникнути простого переказу або бесіди.

На цьому етапі можна застосувати часткове створення коміксу за поданим початком та деякими вже наявними елементами. Такий вид роботи допомагає розвивати в учнів логічне мислення, зв'язне монологічне мовлення, пам'ять, навички малювання. Необхідно роздати учням аркуш-поле (сектори) з накресленими прямокутниками для малювання коміксу. Вони мають заповнити вільні сектори відповідно до розвитку сюжету.

Окрім того, на нашу думку, комікси можна використовувати з метою донесення навчальної інформації як засіб її адаптації до особливостей «кліпового» мислення сучасної молоді. Наприклад, у процесі вивчення соціально-побутової повісті І. С. Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я» комікс можна застосовувати для аналізу сюжету й композиції, характеристики перебігу подій, з'ясування кульмінаційних моментів. Для цього доцільно поєднати метод бесіди з виразними читанням і коментуванням коміксу.

Використання коміксів активізує інтелектуальну активність школярів, передусім шляхом збільшення кількості асоціацій у розумовій діяльності. Результатом роботи учнів над коміксами стануть створені та закріплені в свідомості учнів літературні образи

[8]. Отже, комікси можна застосовувати і в процесі характеристики образів-персонажів. Зокрема рекомендуємо порівняти опис зовнішності героя в тексті художнього твору й образ, створений ілюстратором коміксів. Наприклад, у повісті І. С. Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я» є яскраві й детальні описи кожного героя, проте в коміксі ілюстратор запропонував власне бачення героїв, тому доцільно зачитати опис, наприклад, Марусі Кайдашихи в повісті і розглянути зображення в коміксі, обговорити, чому ілюстратор не намагався достовірно відтворити зовнішність персонажа. Можна також порівнювати зображення героя в коміксі та в інших ілюстраціях за обраним твором, наприклад добре відомі роботи Анатолія Базилевича. У результаті варто зробити висновок щодо того, який варіант є більш вдалим, чому ілюстратор коміксів не намагався наслідувати образи з відомих ілюстрацій до повісті. Окрім того, учням можна запропонувати створити комікс-біографію героя. Це завдання передбачає ґрунтовне опрацювання тексту художнього твору з метою активізації інформації про персонажа, його взаємини з іншими героями, його життєву позицію.

У процесі формування практичних вмінь та навичок комікси можна створювати після прочитання та обговорення змісту твору. Варто наголосити, що учні можуть створювати комікси як індивідуально, так і в групах. У процесі групової роботи вони можуть розподіляти обов'язки з виконання коміксу «за здібностями» кожного учасника групи, допомогти один одному поліпшити свої навички та вміння. А. Сонін зазначає, що малювання коміксів дасть можливість розвивати художньо-творчі та аналітичні здібності дитини, уміння бачити ціле раніше частин, сутність явища чи предмета, відточує техніку роботи з різними матеріалами, зображувальні навички тощо [6]. Можна запропонувати дітям незавершений комікс і попросити їх придумати фінал або із заданого набору кадрів коміксу скласти власну історію. Ці завдання розвиватимуть творчі здібності учнів та їхнє мислення. Малювання коміксів можна застосовувати в межах виконання проєктів, наприклад: учні, працюючи в невеликих групах, створюють окремі фрагменти коміксу. Кожна група отримує певне завдання за змістом тексту, наприклад: перша має створити комікс із зображенням головного героя твору, його друзів та ворогів; друга має зобразити перешкоди на шляху головного героя до досягнення мети; третя група має намалювати щасливе завершення подій. Обов'язковим видом ро-

боти після створення коміксу має бути обговорення результату кожної групи. Після виконання творчої роботи необхідно підсумувати виконані завдання, обговорити вдалі проєкти й недоліки в роботі.

На підсумковому етапі вивчення твору можна запитати учнів, що вони змінили б у запропонованому коміксі й чому. Цікавим завданням, яке стимулює мисленнєву діяльність учнів, є запитання, які ще твори класичної української літератури підходять для створення коміксів на їхній основі.

С. Ушневич обґрунтовує необхідність вивчення коміксів у межах уроків позакласного читання, оскільки такі уроки позначені широким спектром дії на формування інформаційної культури молодого покоління. Тому використання коміксів про події нової історії України, на думку дослідниці, сприятимуть виробленню адекватного ставлення до нашого сьогодення. Зокрема вона рекомендує до ознайомлення цикл коміксів про захисників донецького аеропорту – кіборгів [7]. Погоджуючись із дослідницею, зазначимо, що оскільки уроки позакласного читання передбачають вільний вибір творів для ознайомлення, відсутність чіткої структури уроку, створення особливої атмосфери, то вони дають змогу розширити світогляд учнів і їхні уявлення про сучасний мистецький процес. Урок позакласного читання за сучасними українськими коміксами варто, на нашу думку, розпочати з проблемного запитання, чи можна взагалі вважати комікс літературою або окремим видом мистецтва. Потім доцільно розглянути витоки розвитку коміксів й особливості цього жанру. Для мотивації навчальної діяльності можна переглянути буктрейлер за одним із сучасних українських коміксів, після чого перейти до обговорення самого коміксу, зокрема можна зіставити реальні історичні події чи постаті й особливості їх відображення в коміксі, поміркувати, з якою метою автор вдається до таких трансформацій.

Загалом, проаналізувавши особливості використання коміксів на уроках української літератури, підсумуємо, що вони:

1) сприяють розумінню різних варіантів передавання сюжету, зокрема за допомогою зіставлення візуального й вербального компонентів;

2) збагачують словниковий запас учнів і вчать їх застосовувати пунктуацію при прямій мові;

3) допомагають розпізнавати нелінійні сюжети;

- 4) сприяють розвитку зв'язного мовлення учнів за умови правильної організації навчальної діяльності;
- 5) стимулюють розвиток уяви й фантазії;
- 6) сприяють формуванню креативних навичок;
- 7) заохочують учнів до ознайомлення з різними мистецькими жанрами та формами, стимулюють інтерес до літератури загалом.

Висновки. У процесі дослідження з'ясовано, що комікси є різновидом креолізованих текстів, у яких поєднуються вербальний і невербальний компоненти на змістовому, змістово-композиційному та змістово-мовному рівнях. Доведено, що в межах шкільного курсу української літератури доцільно використовувати комікси на етапах перевірки домашнього завдання, пояснення нового матеріалу, формування практичних умінь і навичок, а також у контексті уроків позакласного навчання для формування ціннісно-світоглядних орієнтацій та інформаційної культури учнів. Обґрунтовано, що використання коміксів у навчально-виховному процесі сприятиме розвитку усного й писемного зв'язного мовлення учнів, підвищенню рівня їхнього самоусвідомлення, самоконтролю й здатності до самоаналізу й рефлексії, а також інтенсифікує розвиток креативності учнів засобами української літератури.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в детальному розгляді сервісів і онлайн-інструментів для створення коміксів і розробленні методичних матеріалів із використанням коміксів на окремих уроках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Видано комікси про кіборгів та донецький аеропорт.* URL: <https://ua.112.ua/kultura/vydanokomiksy-pro-kyborhiv-ta-donetskyi-aeroport-452265.html>. (дата звернення: 15 жовтня 2021 року).
2. Ісаєва О. *Креолізований текст на уроках світової літератури як фактор активізації читацької діяльності.* URL: media.ipro.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2021/09/isaeva_kreolizovanyj_tekst.doc. (дата звернення: 02.09.2021).
3. *Історія українських коміксів.* URL: <https://uncomics.com/ukrainian-comics>. (дата звернення: 10 жовтня 2021 року).

4. Колесник О. С. Поетика графічного роману: синтез мистецтва та транспозиції. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури: зб. наук. пр.* 2013. Випуск XXXI. С. 301-307.

5. Лілік О. О. Особливості використання креолізованих текстів у професійній підготовці майбутніх учителів української літератури. *Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент.* 2018. Випуск 13. С. 71-84.

6. Сонин А. Г. Комикс как знаковая система: психологическое исследование (на материалах франкоязычных комиксов): дис.... канд. фил. наук: 10.02.19. Барнаул, 1999. 236 с.

7. Ушневич С. Використання медіатехнологій у підвищенні літературної освіти молодших школярів. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/8586-Текст%20роботи-16148-1-10-20210210.pdf> (дата звернення: 13 жовтня 2021 року).

8. Чикалова Т. Г. Дидактичні можливості використання коміксів на уроках у початковій школі. *Інноваційна педагогіка.* 2020. Випуск 20. Т. 3. С. 52-55.

Olha Lilik

FEATURES OF COMICS' USING AT THE LESSONS OF UKRAINIAN LITERATURE

The article identifies the features of the use of comics in lessons of Ukrainian literature in general secondary education. The author of the article substantiates the relevance of the research topic with the requirements of state documents that determine the directions of reforming the educational sector and the need to adapt educational material to the peculiarities of "clip" thinking of modern pupils.

The author considers the comic as a sample of creolized text, which combines verbal and nonverbal components at different levels – semantic, semantic-compositional and semantic-linguistic. Lilik O.O. defines the advantages of comics as a means of learning, offers criteria for selecting comics for use in the educational process, characterizes the current state of publishing comics in Ukraine, provides a list of comics (both works of classical Ukrainian literature and independent works), which should be used in the educa-

tional process. The author of the article substantiates the expediency of using comics within the school course of Ukrainian literature at the stages of checking homework, explaining new material, developing practical skills, summarizing, as well as in the context of extra-curricular lessons to form values and information culture of students. Lilik O.O. recommends the use of comics during both individual and group work, as well as in the process of implementing educational projects. The author argues that the use of comics in the educational process will promote the development of oral and written speech of pupils, increase their self-awareness, self-control and ability to self-analysis and reflection, as well as intensify the development of students' creativity through Ukrainian literature.

She offers examples of educational tasks with the use of comics on the material of social and everyday story "Kaidasheva Family" by I.S. Nechui-Levitskii (Grade 10), in particular in the context of the analysis of the plot and composition of the work, the characteristics of the characters in the story as well as recommendations for an extracurricular reading lesson based on modern Ukrainian comics.

Key words: *comics, creolized text, lessons of Ukrainian literature, secondary education institutions, work of art, pupils.*

REFERENCES

1. Vydano komiksy pro kiborhiv ta donetskyi aeroport. URL: <https://ua.112.ua/kultura/vydanokomiksy-pro-kyborhiv-ta-donetskyi-aeroport-452265.html>. (data zvernennia: 15 zhovtnia 2021 roku).
2. Isaieva O. Kreolizovanyi tekst na urokakh svitovoi literatury yak faktor aktyvizatsii chytatskoi diialnosti. URL: media.ippo.kubg.edu.ua/wp.../isaeva_kreolizovanyj_tekst.doc. (data zvernennia: 02.09.2021).
3. Istoriia ukrainskykh komiksiv. URL: <https://uncomics.com/ukrainian-comics>. (data zvernennia: 10 zhovtnia 2021 roku).
4. Kolesnyk O. S. Poetyka hrafichnoho romanu: syntez mystetstv ta transpozysii. Aktualni problemy istorii, teorii ta praktyky khudozhnoi kultury: zbirnyk naukovykh prats; vyp. XXXI. Kyiv: Milenium, 2013. S. 301-307.
5. Lilik O. O. Osoblyvosti vykorystannia kreolizovanykh tekstiv u profesiinii pidhotovtsi maibutnikh uchyteliv ukrainskoi literatury.

Mystetska osvita: zmist, tekhnolohii, menedzhment. 2018. Vypusk 13. S. 71-84.

6. Sonyn A.H. Komyks kak znakovaia sistema: psykholohycheskoe yssledovanye (na materyalakh frankoiazыchnnykh komыksov): dys.... kand. fyl. nauk: 10.02.19. Barnaul, 1999. 236 s.

7. Ushnevych S. Vykorystannia mediatekhnolohii u pidvyshcheni literaturnoi osvity molodshykh shkoliariv. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/8586-Tekst%20roboty-16148-1-10-20210210.pdf (data zvernennia: 13 zhovtnia 2021 roku).

8. Chykalova T.H. Dydaktychni mozhlivosti vykorystannia komiksiv na urokakh u pochatkovii shkoli. Innovatsiina pedahohika. 2020. Vypusk 20. T. 3. S. 52-55.

Дата подання рукопису: 19 березня 2021 р.

Дата прийняття до друку: 13 травня 2021 р.